

اصول فلسفہ

و
روشِ رُسولِ لیسیم

www.ketab.ir

جلد سوم

آشاراتِ صدرا

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک (ج ۳)
شابک (دوره)
وضعیت فهرست‌نویسی
موضوع
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی دیویی

طباطبایی، محمدحسین، ۱۲۸۱-۱۳۶۰.
اصول فلسفه و روش رئالیسم / محمدحسین طباطبایی؛ مقدمه و باورقی به قلم مرتضی مطهری.
تهران: صدرا، ۱۳۶۲
۲۷۶ ص.
۹۷۸-۹۶۴-۵۶۰۰-۸۴-۴:
۹۷۸-۹۶۴-۵۶۰۰-۴۵-۵:
فیبا
۱. فلسفه اسلامی، ۲. واقع‌گرایی، الف. مطهری، ۱۳۵۸-۱۳۹۰. مقدمه‌نویس، ب. عنوان.
الف ۳۷۹ ط
۱۸۱/۱:

انتشارات صدرا

اصول فلسفه و روش رئالیسم (۳)

نوبت چاپ: سی و چهارم / آذر ۱۴۰۲ مطابق جمادی‌الاول ۱۴۴۵

تعداد: ۵۰۰ نسخه

بها: ۱۳۸/۰۰۰ تومان

حروفچینی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ فجر (۱۰۰۱۳۹۵). تلفن: ۳۳۱۱۹۷۹۶

ناشر: انتشارات صدرا (باکسب اجازه از شورای نظارت بر نشر آثار استاد شهید)

کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص ناشر است.

● تهران: شعبه ۱: خیابان ناصرخسرو، مقابل دارالفنون، کوچه دکتر مسعود - تلفن: ۳۳۹۱۵۱۳۰

شعبه ۲: خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، پلاک ۱۱۶۴ - تلفن: ۶۶۴۶۱۰۸۶

● قم: شعبه ۱: خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۳۱۵۲۲، دورنگار: ۳۷۷۴۷۲۱۴

شعبه ۲: مجتمع ناشران، تلفن: ۳۷۸۴۷۵۹۵

پایگاه اینترنتی و فروشگاه آنلاین: motahari.org

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۰۰-۸۴-۴ ISBN: 978-964-5600-84-4

شابک (دوره): ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۰۰-۴۵-۵ ISBN: 973-964-5600-45-5

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	مقاله هفتم: واقعیت و هستی اشیاء
۱۵	مقدمه
۱۶	مسائل وجود
۱۸	روش شناسی یا «متدولوژی»
۱۹	تمایز علوم
۲۱	موضوع چیست؟
۲۳	نقطه های انکاء مسائل علوم یا مبادی تصویریه و تصدیقیه
۲۵	مبادی فلسفی
۲۵	اصول متعارفه فلسفی
۲۷	اصول موضوعه در فلسفه
۲۹	اسلوب و روش تفکر در فلسفه
۳۱	واقعیت و هستی اشیاء
۳۲	اصل کلی «واقعیتی هست»
۳۴	نظریه دکارت
۳۹	داشتن فلسفه مسبوق به شناخت ذهن است
۴۰	مفهوم «هستی» در ذهن

۲۲	مفهوم «هستی» مشترک معنوی یا لفظی؟
۲۶	اصالت «وجود» یا «ماهیت»
۵۵	مفهوم «وجود» بسیط و مستغنی از تعریف است
۵۶	نظریه «وحدت در عین کثرت و کثرت در عین وحدت»
۵۹	وحدت وجود
۶۱	نیابین و کثرت وجودات
۶۳	وحدت در عین کثرت و کثرت در عین وحدت
۷۲	جنبه تاریخی مسائل وجود
۸۰	نظریه‌هایی که در این مقاله به ثبوت رسید

مقاله هشتم: ضرورت و امکان

مقدمه

۸۱	معنای «ضرورت» و «امکان»
۸۳	ضرورت و امکان معقول است نه محسوس
۸۵	این بحث، علمی است یا فلسفی؟
۸۷	منشأ ضرورت و امکان
۸۸	قانون علیت و معلولیت
۹۰	علت، ضرورت دهنده به معلول است (جبر علی و معلولی)
۹۲	آیا نیازمندی به علت تنها در حدوث است یا هم در حدوث است و هم در بقا؟
۹۳	ضرورت بالذات و بالفیر
۹۵	ضرورت ذاتی فلسفی و ضرورت ذاتی منطقی
۹۶	توجیه نظام موجودات
۹۸	«اصالت وجود» و ضرورت و امکان
۱۰۳	آیا موجود معدوم می شود؟
۱۰۶	قانون لاوازیه
۱۱۱	
۱۱۹	

ضرورت و امکان

۱۲۳	قانون «علیت و معلولیت» پایه و اساس علم
۱۲۷	نیازمندی معلول به علت از نظر حدوث و بقا
۱۲۸	تقابل فیزیک جدید با نظریه ارسطویی (احتیاج حرکت به محرك دائمی)
۱۳۳	«قانون جبر» ناقض قاعده فلسفی «نیازمندی معلول به علت در بقا»
۱۴۶	بطلان تسلسل علل
۱۵۲	مسأله «جبر و اختیار»
۱۵۷	مجموع راه‌هایی که بشر در مسأله «جبر و اختیار» پیش گرفته است
۱۶۰	نفی ضرورت علی و معلولی ملازم با آزادی و اختیار نیست
۱۶۲	ضرورت علی و معلولی افعال انسان منافی با اختیار و آزادی نیست
۱۶۳	فعالیت التذاتی و فعالیت تدبیری
۱۶۹	مقدمات افعال اختیاری
۱۷۲	

۱۷۳	آیا این مقدمات اختیاری است یا غیر اختیاری؟
۱۷۷	جبر و تفویض از جنبه کلامی
۱۷۹	«جبر و اختیار» و وجدان
۱۸۱	«جبر و اختیار» و اخلاق
۱۸۳	«امر بین الامرین» از نظر فلسفی و کلامی و اخلاقی
۱۸۴	بحثی با مادیین
۱۹۰	مسائلی که در این مقاله به ثبوت رسید

مقاله نهم: علت و معلول

۱۹۱	انسان، عالم به علم و جهل خود
۱۹۵	نظریه متکلمین، مبتنی بر انکار قانون علیت
۱۹۸	قانون علیت
۲۰۳	احتیاج به علت
۲۰۴	مجموع نظریه‌هایی که از طرف طرفداران قانون «علت و معلول» در زمینه «مناط احتیاج
۲۰۵	به علت» ابراز شده است:
۲۰۵	۱. نظریه حسی
۲۰۸	۲. نظریه حدوثی
۲۰۹	۳. نظریه ماهوی
۲۱۴	۴. نظریه فقر وجودی
۲۱۵	نقد نظریه حسی
۲۱۶	نقد نظریه حدوثی
۲۱۶	نقد نظریه ماهوی
۲۱۹	نظریه فقر وجودی، نتیجه قطعی اصول «حکمت متعالیه»
۲۲۲	اصل سنخیت
۲۲۳	دلیل حسی و استقرانی
۲۲۴	دلیل عقلی و قیاسی
۲۲۶	سخن جینز در کتاب راز آفرینش یا جهان شگفت
۲۳۱	علت فاعلی
۲۳۳	قانون علیت يك قانون تجربی نیست
۲۳۶	قانون علیت از شؤون «واقعیت مطلق» است
۲۴۰	خلاصه نظریه ما راجع به قانون علیت
۲۴۱	تقسیم علت به علل اربعه از تقسیمات ارسطویی است
۲۴۳	مقدمات ارسطو در اثبات وجود «محرک اول»
۲۴۵	تعریف رابطه علیت به دو نحو:
۲۴۵	الف. رابطه علیت چیزی جز تعاقب دو حادثه نیست
۲۴۶	ب. علیت و معلولیت عبارت است از رابطه‌ای واقعی بین دو واقعیت که یکی وابسته به دیگری است
۲۴۷	علت مادی

۲۲۸	تعریف «ماده» در اصطلاحات فلسفی و عرفی
۲۲۹	مادهٔ اولی یا مادهٔ المواد عالم چیست؟
۲۲۹	علت صوری
۲۵۰	علت غائی
۲۵۲	اصل علیت غائی
۲۵۵	غایت و شعور و ادراک
۲۵۸	غایت و فعل
۲۶۰	علت غائی و علت فاعلی
۲۶۲	اصل تنظیم کننده
۲۶۷	بخت خوب و بد
۲۶۸	مسائلی که در این مقاله اثبات گردید
۲۷۱	فهرستها

جلد سوم این کتاب که اکنون از نظر خواننده محترم می گذرد مشتمل بر مقاله ۷ و ۸ و ۹ از مجموع چهارده مقاله ای است که دوره این کتاب را تشکیل می دهد. مقاله ۷ مشتمل بر يك رشته مطالب است که به نام «مسائل وجود» خوانده می شود. این رشته مسائل از لحاظ دخالتی که در سرنوشت سایر مسائل فلسفه دارد اساسی ترین مسائل فلسفه باید شمرده شود. مسائل وجود در این مقاله به صورت دوازده مسأله بیان شده و از این دوازده مسأله فقط یکی دو مسأله است که از یونان قدیم به ارث رسیده و قسمت عمده آن مسائل که دخالت زیادی در مینا و اساس فلسفه دارد در دوره اسلامی به تدریج پیدا شده و در ضمن خود کتاب اجمالاً به تاریخچه این مسائل اشاره ای شده است. دو مسأله از این دوازده مسأله - یکی اینکه «موجود معدوم نمی شود» و دیگر اینکه «عدم نسبی است» - برای اولین بار در این مقاله عنوان قرار داده شده و مستقلاً با سبک مخصوصی از آنها بحث شده است.

مقاله ۸ مشتمل بر مسائل ضرورت و امکان است و آنچه در آن مقاله مورد توجه است موضوع وجوب و حتمیت و قطعیتی است که در کار جهان حکمفرماست. بحث

از ضرورت و حتمیت نظام هستی یکی از مهمترین مباحثی است که همواره افکار فلاسفه را به خود متوجه ساخته است و امروز هم در میان فلاسفه غرب در ردیف اول مسائل فلسفی به شمار می‌رود. در آخر این مقاله موضوع اجبار و اختیار انسان و استعداد تکلیف و مسؤولیت وی در برابر نظام حتمی موجودات مطرح شده و در آن اظهار نظر شده است.

مقاله ۹ مشتمل بر قانون علیت و متفرعات وی است. قانون علیت از قدیم‌ترین و سابقه‌دارترین مسائل فلسفه است و اگر سبقت و قدمت را مناط قرار دهیم هیچ مسأله‌ای به پای مسأله علت و معلول نمی‌رسد. مسأله علت و معلول از آن مسائل است که با کمال سبقت و قدمتی که دارد اهمیت و جلال خود را از دست نداده است بلکه در اثر تحقیقات و کاوشها و موشکافیهای زیادی که در اطراف این مسأله کهن به عمل آمده حقایق زیادی درباره کیفیت ارتباط موجودات با یکدیگر در عالم فلسفه روشن شده است.

□

مقالاتی که در جلد اول و دوم گذشت به استثنای مقاله ۱ همه در حول مسائل ادراکی بود و آنچه موضوع بحث مستقیم آن مقالات بود، انسان و افکار و اندیشه‌ها و ادراکات انسان بود و ما اهمیت بحث از جنبه‌های ادراکی را در جلد اول و دوم گوشزد کردیم، و اما آنچه موضوع بحث این سه مقاله است مستقیماً واقعیت عینی است یعنی در این سه مقاله رسماً در اطراف واقعیت عینی تحقیق شده ولی خواننده محترم در ضمن اینکه به کیفیت اقامه براهین فلسفی در این مسائل آشنا می‌شود باز به يك حقیقت روشن برمی‌خورد و آن این است: تا ذهن را نشناسیم نمی‌توانیم فلسفه داشته باشیم یعنی شناختن واقعیت بدان‌سان که بشر از فلسفه انتظار دارد بدون شناختن ذهن و آگاهی از انبوه اندیشه‌های غلط انداز ذهن میسر نیست. این حقیقت در ضمن مطالعه خود این مقالات روشن خواهد شد.

در ضمن این حقیقت شاید يك مشکل دیگر نیز حل شود و آن مشکل عبارت است از چگونگی قدرت ذهن برای پیشروی در مسائل عقلی محض. اگر ما از عهده برآمده باشیم و منظور خود را به طور واضح و روشنی بیان کرده باشیم خواننده محترم